

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ, 1862.

ΤΟΜΟΣ ΙΒ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 284.

ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΝ Τῃ ΔΥΣΕΙ (1).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Ἡ κατὰ τὸν μεσαιῶνα κοινωνία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Ἐπιφανεῖς γυναῖκες τοῦ μεσαιῶνος.

Α.

Ἡγεμονίδες καὶ ἡρωίδες.

—000—

Ὁ μεσαιὼν ἐγέννησε πολλὰς ἀναντιρρήτως ἐπισήμους γυναῖκας· ἡ Γαλλία αὐτὴ πόσα ὀφείλει εἰς τὸ γυναικίον φύλον! Ἡ μὲν Κλοτίλδη μετέφερεν ἐκεῖ ἐκ τῶν ὀχθῶν τῆς Λεμάν (2) τὸ φῶς τοῦ χριστιανισμοῦ· ἡ δὲ Βαθίλδη καὶ ἡ Λευκὴ ἐκυβέρνησαν αὐτὴν εὐδοκίμως ὡς ἀντιβασίλισσαι. Τὴν ΙΕ΄ ἑκατονταετηρίδα τὸ στρατιωτικὸν πνεῦμα τῶν Γάλλων ἀντεπροσωπεύθη ἐξ ὀλοκλήρου ὑπὸ τῆς Παρθένου τῆς Λύρηλιας καὶ ὑπὸ Ἰωάννης τῆς Ἀσέτης· ἀλλ' ἡ πρώτη τούτων παριστα κάλλιον τῆς ἀτρομήτου αὐτῆς συναδέλφης τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τῆς Γαλλίας κατὰ τε τὸ μεγαλεῖον καὶ τὰς ἀσθενείας. Ἀφελῆς καὶ πλήρης ζήλου ὀρμῆ

ἀκαθέκτως εἰς τοὺς κινδύνους ἀδιαφοροῦσα οὐ μόνον διὰ τὰ συμφέροντα ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν αὐτῆς τὴν ζωὴν. Οἱ στεναγμοὶ τῆς πατρίδος σπαράσσουναι τὴν καρδίαν αὐτῆς, καὶ χάριν αὐτῆς λησμονεῖ τὰ πάντα. Καὶ ἐνόσω μὲν ἐπικρατεῖ παρ' αὐτῆ ἀνένδοτον τὸ αἶθημα τοῦτο, τὸ θάρρος καὶ ἡ εὐστάθεια αὐτῆς αὐξάνουσι μετὰ τῶν κινδύνων. Οὔτε τείχη, οὔτε ποταμοὶ, οὔτε στρατοὶ ἰσχύουσι ν' ἀνακόψωσι τὴν ἀκατάσχετον αὐτῆς ὀρμὴν· ὅτε ἕως ἐπέρχονται δυστυχήματα, ὅτε ἡ ἐπιβουλὴ περιζωννύει αὐτὴν πανταχόθεν, ὅτε διὰ τὰ σοφίσματα τῶν δολοπλόκων ἱερέων (1) αἰσθάνεται δισταγμοὺς περὶ τοῦ σκοποῦ αὐτῆς, ἀμφιβάλλει ἀμέσως περὶ τε ἑαυτῆς καὶ περὶ τῶν ἰδίων ἐμπνεύσεων.

« Ἄγνωῶ, λέγει μετ' ἀμηχανίας ὀμιλοῦσα περὶ τῶν ἑαυτῆς ὀπτασιῶν, ἂν ἦσαν ἄγγελοι σκότους μεταβληθέντες εἰς ἀγγέλους φωτός! » Εἶναι δυνατόν νὰ φαντασθῆ τις ἀκριβεστέραν προσωποποίησιν τῆς Γαλλίας ἤτις, πρῶτον μὲν καταδιώκει ἐνθέρμως τὴν ἐνέργειαν γενναιοτάτων ἰδεῶν, εἶτα δὲ, παρελθόντος τοῦ θριάμβου, καταβάλλεται, ὅταν τὰ ἐμπόδια πολυπλασιάζωνται, καὶ δισταγμοὶ εἰσάγωνται εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῆς, τῆς Γαλλίας λέγω αὐτῆς ἣτις μεταβαίνει τοσοῦτον εὐκόλως ἀπὸ ἀπεριορίστου θάρρους εἰς μεγίστην ἀθυμίαν, ἣτις σήμερον μὲν ἐνθουσιᾷ ὑ-

(1) Ὅρα φυλλάδ. 255, 261, 263, 272, καὶ 278.

(2) Ἡ Γενεύη ἀνῆκε τότε εἰς τὸ πρῶτον βρασιλείον τῆς Βουργουνδίας.

(1) Πλέον τῶν Ἀγγλων οἱ Γάλλοι ἱερεῖς συνετέλεσαν εἰς τὸν θάνατον τῆς Ἰωάννης. Ἡ βωμαϊκὴ ἔμως ἐκκλησίαι μετανόησε, καὶ εἰς τῶν ἐνεστώτων αὐτῆς ἱστορικῶν, ὁ Rohrbachos τὴν ἀνηγόρευσε ἀγίαν.

πὲρ τῆς ἐλευθερίας, αὐριον δὲ κόπτει τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας;

B.

Ἡ βασίλισσα Βέρθα.

Τῆς Ἑλβετίας ὅμως τὸ πνεῦμα εἶναι μὲν ἦττον λαμπρὸν καὶ ἱπποτικόν, ἀλλὰ πρακτικώτερον· καὶ μὲν προχωρεῖ μετριώτερον ἔχουσα ἐνθουσιασμόν, ἀλλὰ καὶ ἐπισθοδρομεῖ μετὰ πλείονος δυσκολίας. Διὸ δὲν ἀπορῶ ὅτι Ἑλβετός τις συγγραφεὺς ἐξελέξατο ὡς προσωποποιήσιν τῆς ἰδίας πατρίδος (1) α τὴν μετριώφροναν βασίλισσαν Βέρθαν (2) ἢ Βέρθαν τὴν κλώστριαν, Βέρθαν τὴν φίλην τῶν δούλων καὶ τῶν γεωργῶν, γυναῖκα ἀρρενωπὸν ἔχουσαν καρδίαν, εὐστάθειαν ἀτρόμητον, ἥτις ὅμως ἀντὶ ν' ἀκούῃ ὡς ἡ Ἰωάννα τὰς συμβουλὰς τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, καὶ νὰ μελετᾷ α ὑπὸ τὸ δένδρον τῶν μοιρῶν, ἢ καταγίνεται εἰς ἴδρυσιν σχολείων, εἰς αἰμαδομὴν πύργων, εἰς κατασκευὴν ἀγρῶν καὶ εἰς ὁδοποιίαν.

Εἰ καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Ροδόλφου Β' ὑπῆρξεν ἦττον ποιητικὴ τῆς γαλλίδος βασίλειος, οἰμυθοποιεῖ ὅμως παρήλλαξαν ἢ καὶ μετεμόρφωσαν προθυμώτερον τὸν βίον αὐτῆς. Ἐν Γαλλίᾳ συνέχευεν αὐτὴν μετὰ Βέρθας τῆς μεγάλουδος, μητρὸς τοῦ Καρλομάγνου καὶ γυναικὸς περιουσιώτου, ἥτις συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὸ νὰ προσηλώσῃ τοὺς βαρβάρους εἰς τὴν καρλοβιγγίαν δυναστείαν. Ἐν Φράνκ-κομτὲ, ἐν Σουαβίᾳ, ἐν Φραγκονίᾳ, ἐν Αὐστρίᾳ, ἐν Ἰταλίᾳ, τὸ βασίλειον αὐτῆς συνεταυτίσθη μετὰ τῆς μυθικῆς ἐποχῆς, τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν καλὸν καιρὸν, α ὅτε ἐκλώθεν ἡ βασίλισσα Βέρθα » (3). Κατὰ τινὰ δὲ μέρη τῆς Γερμανίας, θεωρεῖτο ὡς βασίλισσα τῶν μοιρῶν, φοβίζουσα τὰ βρέφη εἰς τὰς κοιτίδας των (Still! still! die eiserne Bertha Kommt!) αὐτὴ Ἑλβετικαὶ παραδόσεις περιγράφουσιν αὐτὴν διὰ παιδροτέρων χαρακτήρων. Λέγουσιν ὅτι εἰς τὰ πέρα τῆς Tour-de-Gouge, ἐμφανίζεται ἔτι καὶ σήμερον περὶ τὰ τέλη τοῦ χειμῶνος, φέρουσα ἐντὸς καλάθου θησαυροὺς, τοὺς ὁποίους σκαρπίζει εἰς τὰ μέρη ἅτινα ἠγάπησεν ἄλλοτε. Ἀγαθὴ βασίλισσα! Εἰ καὶ οἱ λαοὶ κατηγοροῦνται πολλάκις ἐπὶ ἀγνωμοσύνη (οἱ ἡγεμόνες μόνον δὲν ἔχουσι τὸ ἐλάττωμα τοῦτο) ὁ Ἑλβετικὸς ὅμως ἔμεινε πιστὸς εἰς σέ. Προφέρει τὸ ὄνομά σου μετὰ συμπαθείας, καὶ μετ' εὐσεβοῦς ἔρωτος σ' ἐνθυμεῖται· ἀλλὰ καὶ τὰ πλεονεκτήματα ὧν ἀπολαύει σήμερον ἕνεκα τῆς δραστηριότητος καὶ τῶν φώτων αὐτοῦ, ἀνάγει εἰς σέ. Καθ' ἐκάστην σοὶ λέγει διὰ τῶν ποιητῶν αὐτῆς· α ὅπως ἐξημερώσῃς τὰ κῆρα τῶν ἀγρίων ἡμῶν λαῶν, συνέστησας μονὰς, ἀνήγειρας οἰκίας, ἐξεχέρσωσας τὰ ὄρη, καὶ κατήκισας

(1) « Τοὺς χαρακτήρας αὐτῆς θὰ συγγέωμεν πάντοτε μετὰ τῶν χαρακτήρων τῆς πατρίδος. » Vulliamen, La reine Berthe dans les Etrennes helvétiques.

(2) Humilis regina· τοῦτο εἶχεν ἐγκεχαρμημένον ἐπὶ τῆς σφραγίδος αὐτῆς.

(3) Ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ βασιλεία Ἐδουάρδου τοῦ Ὁμολογητοῦ.

τὰ χωρία. Πάντα ἀνευθυμίζουσιν εἰς ἡμᾶς τὰς εὐεργεσίας σου » (1).

Τὰ πλῆθη λοιπὸν εἶναι δικαιότερα καὶ τῆς ἱστορίας· διότι αὐτὴ παρέδωκε μὲν ἡμῖν μετὰ πολλῆς ἀκριβολογίας τὰ ἀποτρόπαια κατορθώματα τῶν ληστῶν οἵτινες ἐδήλωσαν τὰς ὠραίας ταύτας χώρας, ἀφῆκεν ὅμως εἰδήσεις πολλὰ ἀορίστους περὶ τῆς ἀξιολόγου ἡγεμονίδος τῆς πέραν τοῦ Ἰούρα Βουργουνδίας· τὰ δὲ μνημεῖα εἶναι λίαν εὐάριθμα. Ἰδοὺ ἐν πρώτοις ἡ ὠραία ἐπιγραφή τοῦ ἐν Payerne (Vaud) τάφου τῆς βασίλισσας·

Βέρθα

τῇ ἐν μακαρίᾳ καὶ ἁγίᾳ τῇ Λήξει,
ἀξιολογωτάτῃ συζύγῳ, Ροδ. τοῦ Β' βασιλέως
τῆς μικρᾶς Βουργουνδίας·

τὸ ὄνομα αὐτῆς εὐλογεῖται,

ἢ ἀτρακτος αὐτῆς εἶναι παραδειγματικὴ·

ὠκοδόμησεν ἐκκλησίας· ὠχύρωσε φρούρια

ἤνοιξεν ὁδοὺς, ἐκαλλιέργησεν ἀγροὺς,

ἔθρεψε τοὺς πένητας,

ὑπῆρξεν ἡ μήτηρ καὶ ἡ περιπόθητος

τῆς πέραν τοῦ Ἰούρα πατρίδος.

Μετὰ 10' αἰῶνας

ἀνακαλυφθέντος τοῦ αὐτῇ ἀποδιδόμενου τάφου

ἔτει σωτηρίῳ αἰωνίῳ,

εὐγνωμονοῦντες διὰ τὰς πρὸς τοὺς πατέρας αὐτῶν
εὐεργεσίας

οἱ υἱοὶ ἀνεκαίρισαν εὐλαβῶς.

ἡ Γερουσία καὶ ὁ λαὸς τῆς Βα' (2).

Δυστυχῶς ὅμως ἡ ἐπιγραφή αὐτὴ, γενομένη τὸ 1818 ἔτος, δὲν ἔχει μεγάλην ἱστορικὴν ἀξίαν. Ἄλλο μνημεῖον περιεργότερον εἶναι ἡ σφραγὶς τῆς βασίλισσας Βέρθας. Παριστάνεται εἰς αὐτὴν φέρουσα τὸ ἐνδυμα τῆς Γ' ἑκατονταετηρίδος, μᾶλλον μεγαλοπρεπὲς ἢ κομψόν, χιτῶνα, ζώνην καὶ μανδύαν συννηωμένα περὶ τὸ στήθος· περὶ δὲ τὴν σφραγίδα ἀνεγινώσκοντο ταῦτα· Βέρθα ἐλέω Θεοῦ ταπεινὴ βασίλισσα. Ἡ ἐπιγραφή αὐτὴ ἦτο ἔκφρασις αἰσθήματος ἀληθοῦς καὶ ἄντως εὐαγγελικοῦ, μὴ ὁμοιζόντος πρὸς τὴν ψευδῆ ταπεινότητα τῶν ἐπισκόπων τῆς Ρώμης. Ναι μὲν τιτλοφοροῦνται « δούλοι τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, » ἀλλὰ μυριάκις ἀνέτρεψαν τὸν κόσμον, καὶ ἔχυσαν αἱμάτων ποταμοὺς, ὅπως κορέσωσι τὴν μωρὰν αὐτῶν ἀλαζονείαν. Τοιαῦτα δὲ πράξαντες ἐφάνησαν πιστότατοι εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ μεσαιῶνος, διότι οἱ ἡγεμόνες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἦσαν ἐν γένει καλλήτεροι τοῦ Βενιφατίου Η' καὶ τοῦ Ἰωάννου ΚΓ'. Οἱ βασιλεῖς ὅμως τῆς μικρᾶς Βουργουνδίας, μεθ' ὧν ἐσυγγένευσεν ἡ ἡμετέρα ἑρως, ἐδείξαν ἐπιθυμίαν τινὰ νὰ βελτιώσωσι τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν τῶν εἰς αὐτοὺς ὑποκειμένων λαῶν.

(1) L. P. Bridel, Conservateur suisse, IX.

(2) Ἡ ἀνωτέρω ἐπιγραφή εἶναι γεγραμμένη λατινιστί.

Γ.

Βασιλείς Βουργουνδίας.

Από τῆς εισβολῆς τῶν βαρβάρων, τῆς Ἐλβετίας ἡ χώρα, ὡς καὶ ὅλων τῶν ἀρχαίων ἐπαρχιῶν τῆς αὐτοκρατορίας, κατακλύσθη ὑπὸ ἀμαθῶν καὶ ἀγρίων σιφῶν, ἃ τινὰ κατερέμωσαν αὐτήν. Τότε δὲ κατωκίσθησαν αἱ Ἄλπεις. Οἱ φυγάδες ἐζήτησαν ἄσυλον εἰς τὰ δάση καὶ τοὺς βράχους. Οἱ Βουργουνδοὶ, γιγάντειον ἔχοντες ἀνάστημα, ἐξ καὶ ἐπτὰ ποδῶν, κατεστάθησαν εἰς τὰς δύο πλευρὰς τοῦ Ἰούρα. Ἐφερον δὲ ἐντὴς βαρέων ἀμαξῶν τὰς γυναῖκας, τὰ τέκνα καὶ τὰ λάφυρα αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Βουργουνδοὶ καὶ νικηταὶ ὄντες προσπνέχθησαν μετὰ μετριοπαθείας, οἱ Ἐλβετοὶ κατέβησαν ἀπὸ τῶν ἰδίων ὀρέων, καὶ ἀνεμίχθησαν μετὰ τῶν κατακτητῶν· δὲν διήρκεσεν ὁμως τὸ πρῶτον τοῦτο βουργουνδικὸν κράτος· ἡ Ἐλβετία ἐκαλοῦθη μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς τὰς τύχας τῶν Φράγκων. Ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν· διαδόχων τοῦ Καρολομάγνου τὸ νέον κράτος τῆς Δύσεως διελύθη ἐν τάχει. Ἀπόγονός τις τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορος, Ροδόλφος, υἱὸς τοῦ Κονράδου, κόμης τῶν Παρισίων, οὗ τινος ἡ οἰκογένεια εἶχεν ἐν Ἐλβετία κτήματα πολλοῦ λόγου ἀξία, συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ θεμελιώσῃ βασιλεῖον κατὰ τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας τῶν χωρῶν τούτων. Ἀνηγορεύθη λοιπὸν βασιλεὺς ἐν Ὀρβ (Vaud) καὶ ἐχρίσθη ἐν Ἀγίῳ Μαυρικίῳ (Valais). Οὕτω πως ἐθεμελιώθη τὸ βασιλεῖον τῆς μικρᾶς Βουργουνδίας, καὶ ἐγεννήθη ἡ δυναστεία τῶν Ροδολφείων βασιλέων.

Ὁ Ροδόλφος Α' ἦτο ἀξίος νὰ κυβερνᾷ λαὸν γενναῖον. Προσβλήθεισ ἀκαθεκτῶς ὑπὸ τοῦ Ἀρνόλφου, αὐτοκράτορος τῶν Γερμανῶν, ἀπεχώρησεν ὡς αὐτὸς εἰς τὰς ἀπωτάτας κοιλάδας τῶν ὀρέων (1). Ἡ γερμανικὴ καρτερία δὲν κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τὸν ἡγεμόνα τὸν ὁποῖον οἱ Γερμανοὶ ὠνόμαζον βασιλεῖα τῶν ὀρέων, καὶ δις ὑπεχρεώθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι. Λαὸς ἠνωμένος, ἀτρόμητος, κύριος τῶν Ἀλπεων ὡς οἱ Ἐλβετοὶ, καὶ πεπεισμένος ὅτι οὐδὲν ἀγαθὸν ἀντάξιον τῆς ἐλευθερίας, εἶναι ἀνίκητος.

Δ.

Ἡ Βέρθα παλλαδίον τῆς πατρίδος.

Ῥοδόλφος ὁ Β' ἡγεμὼν ἐξαισιος, » κατώρθωσε νὰ νυμφευθῇ τὴν Βέρθαν, θυγατέρα τοῦ δουκὸς τῆς Ἀλλεμανίας Βοσκάρδου, ὁ τις διώκει τὴν ἀνατολικὴν Ἐλβετίαν· « τοῦτο δὲ τὸ δῶρον εἶχεν ἀξίαν πολὺ ἀνωτέραν καὶ τῆς ἀξίας τῆς ὠραιότερας ἐπαρχίας (2). » Ἐν τῷ διαστήματι τῶν πολέμων τοὺς ὁποίους ὁ γενναῖος οὗτος μονάρχης ἐπεχείρησεν ἐν Ἰταλίᾳ, μία μόνη γυνὴ διεύθυνε τὸ κράτος αὐτοῦ εἰς ὃ εἶχον εἰσεβάλλει οἱ Μαγγυάροι καὶ οἱ Σαρακηνοὶ· ἦτο δὲ αὕτη ἡ Βέρθα, ἡ ἄγγελος τῆς Ἐλβετίας (3). Οἱ Μαγγυάροι, διαβάντες τὰ Καρπάθια καὶ δρώσαντες τὰς

γερμανικὰς χώρας, ἠπειλοῦν τότε τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἐλβετίαν. Ἰππεῖς ἐλαφροὶ, διέβαινον ἐλαφρότερον καὶ τοῦ ἀνέμου, σπείροντες πανταχοῦ τρόμον καὶ θάνατον. Οἱ Σαρακηνοὶ, κύριοι τῆς Ἰσπανίας, προελάσαντες μέχρις Ἀλπεων, κατεστάθησαν ἐπὶ τοῦ ὄρους Σενίς καὶ τοῦ ἁγίου Βερνάρδου, ὅθεν ἐφορολόγουν ἀνιλεῶς πάντας τοὺς μεταβαίνοντας εἰς Ἰταλίαν. Παλλάκις καταπίπτοντες ἀπὸ τῶν ὀρέων ταχεῖς ὡς κιάδες, κατέκλυον τὰς ὄχθας τῶν λιμνῶν, καὶ εἰς ἐρημον μετέβαλλον τοὺς πλουσιωτέρους ἀγρούς.

Φαίνεται δὲ ἐκ τῶν σωζομένων ἀναμνήσεων ὅτι ἡ βασίλισσα ἠγωνίσθη ὑπὲρ τοῦ κράτους μετὰ καρτερίας καὶ δραστηριότητος. Ἐν Gourze, ἐν Moudon, ἐν la Molière, ἐν Neuchâtel ἀρχαῖοι πύργοι ἐπικαλοῦνται διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς, καὶ σχηματίζουσι γραμμὴν ἐκτεινομένην ἀπὸ Ἀλπεων μέχρις Ἰούρα. Ὅλα δὲ τὰ ὄχυρά ταῦτα εἶχον κατασκευασθῆ ἵνα χρησιμεύσωσιν ὡς ἄσυλον τῶν κατοίκων τῶν ἀγρῶν, οἵτινες κατέφευγον εἰς αὐτὰ ἅμα δοθέντος σιμείου. Προστίθει δὲ ἡ παράδοσις ὅτι ἡ Βέρθα, μὴ ἀρκεσθεῖσα εἰς μόνον ταῦτα τὰ ἐναντίον τῶν βαρβάρων καταφύγια, ἀνήγειρε καὶ τῆς Champrent καὶ Vufflens τὰ φρούρια. Οἱ λαοὶ ἀνέλαβον θάρρος καὶ ἠτοιμάσθησαν εἰς γενναίαν ἀντίστασιν.

Ἡ δὲ βασίλισσα γινώσκουσα ὅτι οἱ καλοὶ γεωργοὶ γίνονται εὐκόλως ἀξιόλογοι στρατιῶται, ἐνίσχυε τὴν γεωργίαν. Ἐνεθάρρυνε τὰς ἐκχερσώσεις καὶ τὰς ἐμφυτεύσεις τῶν ἀμπέλων, προστάτευε τοὺς πτωχοὺς δούλους, οἵτινες ἦσαν τότε οἱ μόνοι γεωργοί. Δίδουσα αὐτῇ τὸ παράδειγμα τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἀγρυπνίας, ἐπεσκέπτετο τὰς ἐπαύσεις τοῦ ἡγεμόνος ἢ τὰ βασιλικά ὑποστατικά, καὶ ἀναβαίνουσα τὸν λευκὸν αὐτῆς ἵππον διέτρεχεν ὄρη καὶ κοιλάδας κλώθουσα ἀκάθεκτος. Ἡ πράξις αὕτη περιεσώθη εἰς τὴν μνήμην τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐνθυμεῖται « τὸν καλὸν καιρὸν », ὅτε ἡ δραστηρία ἡγεμονίς ἐνῶ ἐνίσχυε καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς ὑπηκόους αὐτῆς ἐκράτει ἄτρακτον.

Κατεπολέμησε δὲ ἡ Βέρθα οὐ μόνον τὴν ἀμάθειαν ἀλλὰ καὶ τὴν ὀκνηρίαν. Ἀνήγειρεν ἐκκλησίας ὅπου οἱ λαοὶ ἐδιδάσκοντο τὰς ἐντολάς τοῦ Εὐαγγελίου. Οἰκοδομοῦσα μοναστήρια, ἐφρόντιζεν ὅπως ἕκαστον αὐτῶν περιέχῃ, « οὐ μόνον καταλύματα διὰ τοὺς διαβάτας καὶ θεραπευτήριον διὰ τοὺς ἀσθενεῖς, ἀλλὰ καὶ σχολεῖα διὰ τὰ παιδιὰ » (1). Ἐπειδὴ δὲ τότε τὰ μοναστήρια ἦσαν τὰ μόνον ἐπιστημονικὰ καταστήματα ἃ τινὰ ἀνείχετο ὁ κλῆρος, ἦτο δύσκολον νὰ προστρέξῃ εἰς ἄλλον τρόπον ὅπως τερψήσῃ μετὰ τῆς θορυβώδους ἐκείνης κοινωνίας σκιὰν φιλολογικῆς ἐνεργείας. Τὸ ὀνομαστότερον τῶν πολυαριθμῶν καταστημάτων ὅσα συνέστησεν ἡ σύζυγος τοῦ Ῥοδόλφου εἶναι τὸ ἐν Payette βασιλικὸν μοναστήριον. Τὸ σύνταγμα τοῦ μοναστηρίου τούτου γνωστὸν ὑπὸ τὸν τίτλον *Διαθήκη τῆς βασιλίσσης Βέρθας*, περιέχει πολλὰ περιεργα χωρία, ἀποδεικνύοντα ἐναργῶς μέχρι τίνος βαθμοῦ ἡ εὐσέβεια τῆς βασιλίσσης ἦτο ἀ-

(1) Vulliamin, La reine Berthe.

(2) J. de Müller.

(3) Vulliamin, La reine Berthe.

(1) Bridel, Conservateur suisse, Tom. IX.

νωτέρα τῆς εὐσεβείας τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἤκμασε, τὴν ὁποῖαν πολλὰ καταλλήλως ὠνόμασαν α σιδηροῦν αἰῶνα κ. — α Καθιστῶ, λέγει, τὸ μοναστήριον τοῦτο ὅπως εὐσεβεῖς ἀδελφοὶ ζητῶσιν ἐν αὐτῷ μετὰ καρδίας εἰλικρινοῦς τὴν ἐπουράνιον κοινωνίαν, καὶ ἐλεῶσι τοὺς πτωχοὺς, τοὺς ξένους καὶ τοὺς ὀδοιπόρους. Οἱ μοναχοὶ ἐκλέγουσι τὸν ἡγούμενον καὶ τὸν ἔφορον αὐτῶν. Δὲν ὑποτάσσονται οὔτε εἰς τὴν ἡμετέραν ἐξουσίαν, οὔτε εἰς τὴν τῆς οἰκογενείας ἡμῶν, οὔτε εἰς οὐδένα ἐπίγειον ζυγόν, οὔτε εἰς τὸν τοῦ ῥωμαϊκοῦ θρόνου. » Ἐκ δὲ τῆς ἱστορίας μανθάνομεν ἀκριβῶς πῶς ἐτήρησαν οἱ μοναχοὶ τὰς θελήσεις τῆς εὐσεβείας αὐτῶν. α Ἐάν οἱ μοναχοὶ τῆς Payerne λέγει τις σοφὸς συγγραφεὺς τοῦ Βῶ, ὑπῆρχον πάντοτε πρόμαχοι τῶν καταπιεζομένων λαῶν, καὶ ἂν ἀφιέρουν τὰς ὄρας αὐτῶν εἰς τὰ γράμματα, τὴν γεωργίαν καὶ τὴν προσευχὴν, ἴσως τὸ μοναστήριον ἐσώζετο ἔτι, καὶ εὐλογοῖτο ὑπὸ τῶν λαῶν. Ἀλλὰ τὰ μοναστήρια τῆς Ἑλβετίας ἀποκτίσαντα φήμην ἕνεκα τῆς ὀρέξεως μᾶλλον ἢ τῶν φώτων τῶν μοναχῶν, ἐγένοντο ἄξια νὰ καταστραφῶσιν ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος » (1).

Καὶ ἐνόσω μὲν ἦτο ἀπὸν ὁ Ῥοδόλφος Β', ἡ Βέρθα ἀνεδείχθη α τὸ παλλάδιον τῆς πατρίδας » (2) α ἀλλ' ὅτε ὁ βασιλεὺς, παραιτήσας τὰς κατακτήσεις, ἐπεδόθη μετ' αὐτῆς εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἐξετείνετο ἀπὸ τῶν ὄχθων τοῦ Ῥήνου πλησίον τοῦ Schaffhouse μέχρι τῶν τοῦ Ἄρχρος, καὶ ἀπὸ τοῦ Ῥοδανοῦ μέχρι θιλάτσης. Πολλάκις ὁ μεγαλοπρεπὴς οὗτος ἡγεμὼν ἐκάλυπτο ὑπὸ δρυῶν (3), ἵν' ἀποδώσῃ δικαιοσύνην α εἰς πάντα ἐρχόμενον » Ἦθελε νὰ ἐκλέγῃ αὐτὸς ὁ λαὸς τοὺς ἐπισκόπους, οἱ δὲ ἀρχιεροὶ τῆς ἐκκλησίας νὰ ᾖναι ἄνδρες νοήμονες καὶ γενναῖοι. Ὁ Ῥοδόλφος καὶ ἡ Βέρθα δὲν ἐθεώρουν τὴν βασιλείαν ὡς μέσον εὐθυμιῶν καὶ ἐσορῶν, δι' ἃς οἱ λαοὶ θυσιάζουσι πολλὰ καὶ μεγάλα (4).

B.

Ἡ οἰκογένεια τῆς Βέρθας καὶ ἡ αὐτοκράτειρα Ἀδελαΐς.

Ἀποθανόντος τοῦ Ῥοδόλφου ἡ Βέρθα συνῆψε δευτέρου γάμου, δετὶς ὅμως ὑπέβαλεν αὐτὴν εἰς πολλὰς καὶ πολυειδεῖς δοκιμασίας. Ἀλλ' ἡ ἀγάπη τῶν ἀξίων αὐτῆς τέκνων ἀνεκούφισε τοὺς πόνους τῆς εὐγενοῦς ταύτης μητρός. Ἀδελαΐς ἡ θυγάτηρ αὐτῆς εἰς ἣν ἡ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία, παρασυρθεῖσα ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἔδωκε τὸν τίτλον ἀγίας, ἐπραξεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Γερμανίας ὅ,τι καὶ ἡ μήτηρ αὐτῆς ἐν Ἑλβετία. Γενομένη ἀντιβασίλισσα ἐπὶ τῆς

(1) Valliemin, La reine Berthe.

(2) Τὸ ῥαϊκὸν τοῦτο ὄνομα δίδει αὐτῇ ὁ Valliemin.

(3) Ὅπως ἔπραττε μετὰ ταῦτα καὶ ὁ Λοδοβίκος Θ' τῆς Γαλλίας.

(4) Παρατηρητέον ὅτι εἰς τὰ κράτη ὅπου αἱ εὐθυμίαι καὶ αἱ ἐσορταὶ αὐξάνουσι καθ' ἑκάστην, ἐκεῖ αὐξάνει καὶ ἡ τιμὴ τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαζῶν.

ἀνηλικιότητος τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Ὁθωνος Γ', ἔζησεν εἰς τὰ ἀνάκτορα μετὰ εὐαγγελικῆς ἀπλότητος. Ἡ γυνὴ τοῦ αἰῶνος ἐκείνου ἡ διαπρέψασα πλέον πάσης ἄλλης ἐπὶ τε κάλλει καὶ νοημοσύνῃ, κατεφρόνησε τὴν ψευδῆ λάμψιν τῆς πολυτελείας, ἣτις κυριεύει τοὺς κοινούς ἡγεμόνας, καὶ ἠξιώθη διὰ τοῦ ἠθικοῦ αὐτῆς μεγαλείου τῆς εὐνοίας τῶν συγχρόνων καὶ τοῦ θαυμασμοῦ τῶν μεταγενεστέρων.

Κονράδος ὁ εἰρηνικὸς, πρωτότοκος υἱὸς τῆς βασιλίσσης Βέρθας, ἀπήλλαξεν ἐνδόξως τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἀπὸ τῶν Μαγγυάρων καὶ τῶν Σαρακηνῶν. Ὁ ἀγ. Βερνάρδος, ἱερὸν ὄρος, ὅπου ὡς ἔλεγον οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰσλάμ, κατῴκει ὁ Σατανᾶς, ἀνεκτίθη. Βερνάρδος ὁ Μένθων, ἐξ οὗ ὠνομάσθη τὸ ὄρος, ἀνέβη εἰς τὴν κορυφὴν αὐτοῦ, ἐξώρκισε τὸν ἡγεμόνα τῶν διαβόλων, καὶ τὸν ἔβριψε σιδηροδέσμιον εἰς τὰς ἀβύσσους τῶν Ἄλπεων. Πρὸ τοῦ θανάτου λοιπὸν αὐτῆς ἡ Βέρθα, εἶδεν εὐχαρίστως συμπληρούμενον τὸ ἔργον εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀφιέρῶσαι ὅλον αὐτῆς τὸν βίον· ὅτε δὲ ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ, ὁ τόπος αὐτὸς εἶχεν ἐλευθερωθῆ διὰ παντός ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων (1). Δυστυχῶς ὅμως ἡ μοναρχία τῶν Ῥοδόλφειων ἡγεμόνων δὲν ἔμεινε πιστὴ εἰς τὰς ἐνθέρμους παραδόσεις τῶν θεμελιωτῶν αὐτῆς. Ῥοδόλφος ὁ Γ' ὁ ἐπικαλούμενος Ῥάθυμος, διάδοχος τοῦ Κονράδου, μὴ δυνάμενος ν' ἀντιστῆ εἰς τὰς συνωμοσίας τῶν βαρόνων, ἔπεσεν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας καὶ ὠνόμασεν αὐτὸν διάδοχον.

Ἡ μνήμη τῶν Ῥοδόλφειων βασιλέων ἔμεινε δημοτικὴ καθ' ὅλην τὴν Ἑλβετίαν· λατρεύεται δὲ πρὸ πάντων ἡ τῆς Βέρθας. Πολλάκις χωρικοὶ Φριβούργιοι ἔρχονται εἰς τὸν ἐν Payerne ναὸν τῶν διαμαρτυρομένων ἵνα προσκυνήσωσι τὰ λείψανα τῆς ἀγαθῆς βασιλίσσης. Πολλάκις ἡ φιλοχρηματία καὶ ἡ ἰδιοτέλεια ὠφελήθησαν, ὅπως γίνεται καὶ ἐν Ῥώμῃ, ἀπὸ τῆς δεισιδαίμονος ταύτης λατρείας. Εἰς τῶν ἐν Payerne ἐκκλησιαστικῶν ἐπώλησε τόσῳ μεγάλῃ ποσότητι ὀδόντων τῆς εὐσεβοῦς ἡγεμονίδος, ὥστε ἂν συνήγοντο ὅλοι ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἤθελον συγκροτήσῃ εἴκοσι σιαγόνας· οἱ περιηγηταὶ ὅμως οἴτινες ἀγαπῶσι μᾶλλον τὰς ἱστορικὰς παραδόσεις ἢ τὰ λείψανα, ἐπισκέπτονται ἐν τῇ ἐν Payerne ἐκκλησίᾳ τὸ ἐφίππιον τῆς Βέρθας τὸ ὁποῖον φυλάττεται ἐπιμελῶς.

Διὰ τί ἡ Ῥώμη ἣτις κατέταξε τὴν Ἀδελαΐδα μετὰ τῶν Ἁγίων, δὲν ἀπέδωκε τὴν τιμὴν ταύτην καὶ πρὸς τὴν βασίλισσαν τῆς Βουργουνδίας; Ἐάν ἐνθυμηθῶμεν ἐκφράσεις τινὰς τῆς Διαθήκης αὐτῆς, δὲν θέλομεν δυσκολευθῆ νὰ ἐννοήσωμεν τὸν λόγον τῆς ἐξαιρέσεως ταύτης. Ἡ Βέρθα ἐπίστευε, ναὶ μὲν, ὅσα καὶ οἱ σύγχρονοι αὐτῆς, ἐτόλμησεν ὅμως νὰ γράψῃ (κατὰ τὸν I αἰῶνα) φράσιν, τῆς ὁποίας τὴν σημασίαν εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἐκτιμήσωμεν.

α Οἱ μοναχοὶ (τῆς Payerne) δὲν ὑποτάσσονται

(1) Ὁ ἱερεὺς Βρίβελ (Comte de V. IX.) καὶ ὁ K. Valliemin (album suisse) ἐδημοσίευσαν περιέργους μελέτας περὶ τῆς βασιλίσσης Βέρθας. «Ἄξια μνήμης εἶναι καὶ αἱ ἔργα τοῦ K. Gaullieur ἐν τῇ «Ἱστορικῇ Ἑλβετίᾳ.»

εις οὐδένα ἐπίγειον ζυγόν, οὐτε εἰς τὸν τοῦ ῥωμαϊκοῦ θρόνου.»

Ποτὲ ἄρα δὲν θέλει καταταχθῆ μεταξὺ τῶν ἀγίων ἡ βασίλισσα Βέρθα!

ΔΩΡΑ ΙΣΤΡΙΑΣ.

Π Ε Ρ Ι

τοῦ Ἀρνητικοῦ Μορίου νη

Τ Η Σ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ.

—οοο—

Ὀλίγοι φιλόλογοι ἐζήτησαν νὰ μάθωσιν ἂν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, συγγενῆ τῶν πλειοτέρων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, ἐσώθη τὸ ἀρνητικὸν μόριον na, πάγκοινων εἰς τὴν Σανσκρίτην. Νομίζω ὅτι λέξεις τινὲς σαφηνίζονται ἐκ τοιαύτης μελέτης. Ἐνεκα τῆς ἀγνοίας τοῦ μορίου τούτου πλανῶνται τινες συγγραφεῖς καὶ σχολιασταὶ εἰς τὴν ἐξήγησιν τινῶν λέξεων, καθὼς μετ' ὀλίγον μέλλω ν' ἀποδείξω.

Πρὶν ἔλθω ὅμως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ἅς μάθῃ ὁ ἀναγνώστης, τί εἶναι καὶ τί σημαίνει τὸ ἀρνητικὸν τοῦτο μόριον τῆς Σανσκρίτης.

Σανσκρ' na—No-not. A particle of prohibition (Wilson) δηλ. οὐ—ὄχι—Μόριον ἀρνητικόν.

S. na—No—Not,—indeclinable particle (Wilson) δηλ. οὐ—ὄχι—Ἄκλιτον μόριον.

Ὁ Fr. Bopp εἰς τὸ γλωσσάριόν του 1847, παραπέμπει τὸν ἀναγνώστην, εἰς τὴν παράλληλον γραμματικὴν, σελ. 369, 370, 374. Παραβάλλει δὲ τὸ μόριον τοῦτο μετὰ τοῦ αὐτοῦ τῆς Λατινικῆς, Ne, non Ἑλλ. νη—(νη—κερδῆς, νη—κηδῆς). Λιθ. ne, Σλαβ. ne, Γοτθ. ni. Γρλ. ni.

Ἐπάρχει ἐπίσης καὶ ἄλλο ἀρν.μόριον Σ. no—nabi, εἶναι ἄλλο μόριον ἄκλιτον—οὐ—ὄχι.

Ἐκτὸς τῶν ἄνω μορίων ὑπάρχει εἰς τὴν Σανσκρίτην καὶ τὸ mā (Wilson), μόριον ἀρνητικόν—μόριον σημαίνον ἀμφιβολίαν. Τὸ μόριον τοῦτο, κυρίως μεταχειρίζεται ἡ Σανσκρίτη πρὸ τῶν ῥημάτων εἰς τὴν Προστακτικὴν, καθὼς — mākuḡa — (μὴ κάμνης) πρᾶξιν τινα.

Ὁ ἀναγνώστης βλέπει πᾶσον συγγενεῖς τοῦτο μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ μὴ, συνήθους καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν λαλουμένην. Τὸ μακρὸν ᾧ τῆς Σανσκρίτης ἐστὶν εἰς τὸ ἐπίσης μακρὸν η τῆς Ἑλληνικῆς.

Περὶ τοῦ ὑστέρου τούτου μορίου οὐδὲν λέγω, κατὰ τὸ παρόν.

Παράδοξον ἤθελεν εἶσθαι νὰ μὴν ὑπάρχῃ τὸ μόριον τοῦτο τῆς Σανσκρίτης εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ἀφοῦ ὅλαι αἱ διάλεκτοι, γεννήματα ἐκείνης, διεφύλαξαν αὐτὸ ἀναλλοίωτον. Τὸ μόριον τοῦτο εὐρίσκομεν εἰς τὴν Περσικὴν, ne, ὄχι—τὴν Ζενδικὴν nōit (na καὶ it) non, nec, nōit—nōit—neque neque—(Vendidad Sade, Brockhaus. Leipzig 1850) εἰς τὴν Σλαβ. ne,

Λατ. ne, non—Γερ. nein—Γαλ. no—Ἀγγλ. no, not, Ῥωσ. ne, niet.

Πρὶν προβῶμεν εἰς μελέτην τοῦ ἀρνητικοῦ τούτου μορίου, ἀνάγκη νὰ γνωρίσῃ ὁ ἀναγνώστης ὅτι ἡ Σανσκρίτη ἔδωκεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὸ ἀρνητικὸν μόριον α. Ἰδοὺ τινα δείγματα ἐκ τῆς Σανσκρίτης.

S. a—no—not (Wilson) μόριον ἀρνητικόν, στερητικόν. Εὐρίσκεται πάντα εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς λέξεως. Ὅσάκις δὲ αὕτη ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆεν, τότε τὸ a χάριν εὐφωνίας τρέπεται εἰς an.

S. akachas—φαλακρὸς, ἄνευ τριχῶν. Παρὰ τοῦ a ἀρν. καὶ τοῦ kachas—θρίξ.

S. akaras—ἄχειρ—ἄεργος—παρὰ τοῦ a καὶ τοῦ kara—χεῖρ.

S. anantas—αἰώνιος—ἀτελεύτητος—παρὰ τοῦ an—ἀρν. καὶ τοῦ antas—τέλος—ὄριον.

S. anangas—ἄσώματος—ἄυλος—ἄ νόυς. Παρὰ τοῦ an—ἀρν. καὶ τοῦ angas—μέλος—σῶμα.

Τὰ ἄνω μᾶς πείθουν ὅτι τὰ δύο ταῦτα ἀρνητικὰ μόρια, Σανσκρίτης καὶ Ἑλληνικῆς, εἶναι συγγενέστατα, διότι ἡ Ἑλληνικὴ ἔχει τὸ a, ἀρνητικὸν μόριον, καθὼς—κακὸς, ἄκακος, πικρὸς, ἄπικρος. Προσθέτει δὲ τὸ ν, χάριν εὐφωνίας, εἰς λέξεις ἀρχιζούσας ἀπὸ φωνῆεν—ὅμοιος—ἀνόμοιος.

Ἰδοὺ τί λέγουν οἱ λεξικογράφοι περὶ τοῦ μορίου Nη—τῆς Ἑλληνικῆς. α Nη, κατὰ τοὺς παλαιούς γραμματικούς στερητικὸν μόριον καὶ ἐπιτατικόν. Ἐπὶ τῆς πρώτης σημασίας ἐγεινεν ἀπὸ τὸ ἄνευ . . . Εὐρίσκονται δὲ καὶ λέξεις, ὅπου δύναται νὰ εἶναι καὶ στερητικὸν καὶ ἐπιτατικόν, π. χ. νήχυτος, καὶ ἄλλαι δυνάμεναι νὰ ἐξηγηθῶσιν ἄλλως, ὡς νήδυμος. »

Ταῦτα τοῦ σοφοῦ Κούμα, εἶναι ἀσαφῆ. Ὁ ἀναγνώστης διατάζει, διότι αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς ἀγνοεῖ τὴν πηγὴν, καὶ τὴν ἀληθῆ σημασίαν τῆς λέξεως.

Ὁ πολλοὺς χρόνους μεταγενέστερος τοῦ Κούμα Βυζάντιος, λέγει τὰ ἀκόλουθα· α Nη—μόριον στερητικόν, κατ' ἀποκοπὴν ἐκ τοῦ ἄνευ ἢ α, στερητικοῦ μετὰ τοῦ ν.»

Περὶ τὸν εἶναι ν' ἀναφέρω τὰς ἐξηγήσεις τῶν λεξικῶν, διότι οὐδόπως σαφηνίζουσι τὴν σημασίαν, ἢ μᾶλλον τὴν πηγὴν τοῦ μορίου τούτου.

Λέγω λοιπὸν ὅτι τὸ νη, μόριον ἀρνητικὸν ἢ στερητικὸν τῆς Ἑλληνικῆς, εἶναι τὸ nā τῆς Σανσκρίτης, ἔχον τὴν αὐτὴν σημασίαν τούτου. Καθὼς τὸ ἄνω στερητικὸν Σ. mā ἐστὶν εἰς μὴ, οὕτω καὶ τὸ nā ἐστὶν εἰς νη.

Λαμβάνω τὰς πλειοτέρας μου μαρτυρίας, ἀπὸ τὸν Ὀμηρον. Nη—πενθῆς.

αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε φάρμακον, ἔνθεν ἔπινον
Nηπανθῆς τ' ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἀπάντων.
Ὀδυσ. Δι 221.

Ἡ λέξις ἐξηγεῖται, ἀπενθῆς—ἄνευ πένθους, ἄλυπος. (Κούμας, Βυζάντιος) Ac nobile illud nepenthes, oblivionem tristitiam veniamque afferens (Πλιν. Φυσ. ἱστορ. XXXV—5. Χωρὶς τῆς σημασίας τῶν λεξικῶν, εὐκόλον εἶναι νὰ ἐννοήσωμεν τὸν Ὀμηρον, λέγοντα—ἄχολον; κακῶν ἐπίληθον.—Λέγει καὶ ὁ Θεόφραστος